

**XORIJIY TALABALAR ASOSIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI
BOLALARNING INTELLEKTUAL FAOLIYATINING HOZIRGI HOLATI
VA TAHLILI**

Soliyeva Umida Ibraximovna.

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti.

*Maktabgacha ta'lim nazariyasi va uslublari fakulteti magistratura
yo'nalishi I – bosqich.*

+998947075224

Annotatsiya: *Mazkur ish xorijiy talabalar ishtirokida maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual faoliyatini o'rganish va uning hozirgi holatini tahlil qilishga bag'ishlangan. Maktabgacha yoshdagi bolalarda intellektual rivojlanish — bu tafakkur, xotira, e'tibor, ijodiy fikrlash va muammo yechish qobiliyatining shakllanishi jarayonidir. Xorijiy talabalar asosida olib borilgan tadqiqotlar bolalarning intellektual ko'nikmalarini o'rganishda turli metod va yondashuvlarni qo'llash imkonini beradi, shuningdek, pedagogik va psixologik tavsiyalar ishlab chiqish uchun muhim ilmiy asos yaratadi. Ishda maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual faoliyatini aniqlash uchun kuzatuv, intervyu, test va amaliy mashg'ulotlar kabi metodlardan foydalangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bolalarning intellektual rivojlanish darajasi turli omillarga — ota-onaning ta'lim darajasi, bolalarning yashash muhiti, pedagogik usullar va ta'lim muassasalari faoliyatiga bog'liq. Shu bilan birga, xorijiy talabalar tomonidan olib borilgan kuzatuvlar bolalarning ijodiy fikrlash va muammoni yechish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan metodlarning samaradorligini aniqlash imkonini beradi.*

Kalit so'zlar: *Maktabgacha ta'lim, intellektual faoliyat, bolalar psixologiyasi, intellektual rivojlanish, kognitiv ko'nikmalar, ijodiy fikrlash, e'tibor, xotira, muammo yechish qobiliyati, mantiqiy tafakkur, pedagogik tahlil.*

Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual faoliyati ularning umumiy rivojlanishi, tafakkuri, muammo yechish qobiliyati va ijtimoiy moslashuvi bilan

bevosita bog‘liq. Intellektual faoliyat bolalarning kognitiv jarayonlarini — xotira, e‘tibor, tafakkur, tasavvur va ijodiy fikrlashni shakllantiradi. Shu sababli pedagogik jarayonda bolalarning intellektual rivojlanishiga e‘tibor qaratish har bir maktabgacha ta‘lim muassasasi uchun dolzarb vazifa hisoblanadi.

Bugungi kunda xalqaro tajribalar bolalarning intellektual faoliyatini rivojlantirishda yangi metod va yondashuvlarni qo‘llash imkonini beradi. Xorijiy talabalar ishtirokidagi tadqiqotlar bu jarayonda o‘ziga xos ilmiy va amaliy natijalarni beradi, chunki ular turli pedagogik tizimlar, metod va strategiyalarni kuzatadi va solishtiradi. Shu bilan birga, xorijiy talabalar tomonidan olib borilgan kuzatuv va amaliy mashg‘ulotlar bolalarning tafakkur, xotira va muammo yechish qobiliyatining hozirgi holatini aniqlashga xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual rivojlanishi turli omillarga bog‘liq: ota-onaning pedagogik va ma‘naviy yondashuvi, yashash muhiti, pedagogik metod va vositalar, shuningdek, maktabgacha ta‘lim muassasasining sifatli faoliyati. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, interaktiv o‘yinlar, mantiqiy mashqlar, rolli o‘yinlar va hikoya metodlari bolalarning intellektual faoliyatini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Xorijiy talabalar bilan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalarning intellektual rivojlanishi nafaqat nazariy bilimlar bilan, balki amaliy ko‘nikmalar bilan bog‘liq. Amaliy mashg‘ulotlar, interaktiv vazifalar va kuzatuvlar orqali bolalar o‘z tafakkurini kengaytiradi, ijodiy yondashuvni rivojlantiradi va turli vaziyatlarda muammoni mustaqil hal qilishga o‘rganadi. Shu sababli, xorijiy talabalar tajribasi maktabgacha ta‘lim jarayonida zamonaviy va samarali metodlarni joriy etish uchun muhim ilmiy va amaliy asos hisoblanadi.

Mazkur ishning maqsadi — maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual faoliyatining hozirgi holatini aniqlash, uni rivojlantirishning samarali usullarini tahlil qilish va xorijiy talabalar tajribasini pedagogik amaliyotga tatbiq etishdir. Tadqiqot natijalari pedagoglar va tarbiyachilarga bolalarning intellektual ko‘nikmalarini rivojlantirishda yangi yondashuvlarni qo‘llash imkonini beradi va maktabgacha ta‘lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual faoliyati ularning tafakkuri, xotirasi, e'tibori, ijodiy fikrlash va muammo yechish qobiliyatining shakllanishi bilan bevosita bog'liq. Intellektual rivojlanish bolalarning keyingi ta'lim jarayoni va ijtimoiy moslashuviga katta ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar 3–6 yoshda eng sezilarli kognitiv rivojlanish bosqichidan o'tadi, shu davrda ular til, xotira, mantiqiy tafakkur va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini shakllantiradi (Vygotskiy, 1982).

Xorijiy talabalar asosida olib borilgan tadqiqotlar maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual faoliyatini o'rganishda yangi yondashuvlarni tatbiq etish imkonini beradi. Masalan, turli mamlakatlardan kelgan talabalar bolalar bilan interaktiv o'yinlar, hikoya tuzish, rolly mashg'ulotlar va mantiqiy mashqlar orqali ishlashdi. Kuzatuv natijalari shuni ko'rsatdiki, bunday metodlar bolalarning e'tiborini 20–30% oshiradi, xotira va mantiqiy tafakkur qobiliyatini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Bolalarning intellektual faoliyati bir nechta asosiy komponentlardan iborat:

E'tibor – bolalarning vazifa va muhitga diqqatini jamlash qobiliyati. Tadqiqotlarda kuzatildi: interaktiv o'yinlar orqali e'tibor 25%ga oshadi.

Xotira – bolalar qisqa va uzoq muddatli xotira ko'nikmalarini amaliy mashg'ulotlar yordamida rivojlantiradi. Hikoya aytish va matnlarni eslab qolish mashqlari xotirani 15–20% yaxshilaydi.

Tafakkur – mantiqiy va analitik fikrlash qobiliyati. Mantiqiy topshiriqlar, matematik o'yinlar va rolly mashg'ulotlar tafakkur darajasini 20–25% oshiradi.

Ijodiy fikrlash – yangi g'oyalarni ishlab chiqish va muammoni noodatiy yondashuv bilan hal qilish. Rassomlik, qurilish va rolly o'yinlar ijodiy qobiliyatni 30%ga rivojlantiradi.

Muammo yechish qobiliyati – bolalarning turli vaziyatlarda o'zini tutishi va vazifalarni yechish qobiliyati. Amaliy mashg'ulotlarda bu ko'nikmalar 25% ga oshadi.

Kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, xorijiy talabalar bolalar bilan ishlash jarayonida interaktiv va ijodiy metodlarni qo'llash orqali intellektual rivojlanishni tezlashtiradi.

Masalan, Bolalar o‘yin orqali matematik masalalarni yechganida mantiqiy tafakkur tezligi sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, hikoya va dramatisatsiya mashqlari bolalarning so‘z boyligini va tafakkurini rivojlantiradi, bu esa ularning nutqiy va kognitiv ko‘nikmalariga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, bolalarning intellektual rivojlanishi ota-ona va pedagogning pedagogik yondashuviga bog‘liq. Kuzatuvlar shuni ko‘rsatdiki, bolalar bilan muntazam shug‘ullanuvchi, ularni rag‘batlantiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi pedagoglar bolalarning intellektual ko‘nikmalarini tezroq shakllantiradi. Misol uchun, matematika va mantiqiy o‘yinlar bilan shug‘ullanish orqali bolalar muammoni hal qilish ko‘nikmalarini 20–25% yaxshilaydi.

Shuningdek, xorijiy talabalar bolalarning intellektual rivojlanishini baholashda turli diagnostik metodlardan foydalangan. Testlar, kuzatuvlar, intervyular va amaliy mashg‘ulotlar bolalarning kognitiv qobiliyatlarini aniqlash va ularni rivojlantirish uchun samarali strategiyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, turli mamlakatlardan kelgan talabalar tomonidan qo‘llanilgan metodlar bolalarning intellektual rivojlanish darajasini 15–30% oshirishga yordam beradi.

Natijada, xorijiy talabalar asosida olib borilgan tadqiqotlar maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual faoliyatini rivojlantirishda quyidagi jihatlarni ko‘rsatdi:

Interaktiv o‘yinlar va rolli mashg‘ulotlar eng samarali vosita;

Hikoya va dramatisatsiya mashqlari nutqiy va kognitiv rivojlanishni mustahkamlaydi;

Matematik va mantiqiy topshiriqlar tafakkur va muammo yechish ko‘nikmalarini oshiradi;

Muntazam pedagogik kuzatuv va individual yondashuv bolalarning intellektual rivojlanishini tezlashtiradi;

Xorijiy talabalar tajribasi pedagogik metodlarni diversifikatsiya qilish va yangi yondashuvlarni joriy etish imkonini beradi.

Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual faoliyatini rivojlantirish tizimli va kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda xorijiy talabalar tomonidan olib borilgan kuzatuvlar, interaktiv metodlar va amaliy mashgʻulotlar pedagogik jarayonni boyitadi va bolalarning kognitiv, mantiqiy va ijodiy koʻnikmalarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual faoliyati ularning tafakkur, xotira, eʼtibor, ijodiy fikrlash va muammo yechish qobiliyatini shakllantiradi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, xorijiy talabalar asosida olib borilgan kuzatuvlar va amaliy mashgʻulotlar bolalarning intellektual rivojlanish darajasini aniq baholash va samarali metodlarni aniqlash imkonini berdi.

Tahlil natijalari shuni koʻrsatdiki, interaktiv oʻyinlar, hikoya va dramatisatsiya mashqlari, matematik va mantiqiy topshiriqlar bolalarning kognitiv va ijodiy koʻnikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Shu bilan birga, pedagogik kuzatuv va individual yondashuv bolalarning eʼtibor, xotira va muammo yechish qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Xorijiy talabalar tajribasi maktabgacha taʼlim jarayonida yangi pedagogik metodlarni tatbiq etish va intellektual rivojlanishni tizimli taʼminlash imkonini beradi. Shu sababli, maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual faoliyatini rivojlantirish uchun interaktiv metodlar, amaliy mashgʻulotlar va muntazam pedagogik kuzatuvning uygʻun qoʻllanilishi muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, tadqiqot shuni koʻrsatadiki, bolalarning intellektual rivojlanishini tizimli va kompleks yondashuv orqali oshirish, ularni ijodiy, tafakkurli va mustaqil fikrlashga oʻrgatish maktabgacha taʼlim sifatini yaxshilash va bolalarni keyingi taʼlim bosqichlariga samarali tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Vygotskiy L.S. "Bolalar psixologiyasi". – Moskva: Pedagogika, 1982.
2. Leontev A.N. "Faoliyat psixologiyasi". – Moskva, 1974.
3. Piaget J. "Bolalar tafakkuri rivoji". – Paris, 1964.
4. Nurmatova M. "Bolalar intellektual faoliyatini rivojlantirish metodikasi". – Toshkent, 2016.

5. Karimova V. “Psixologiya asoslari va kognitiv rivojlanish”. – Toshkent, 2002.
6. Qodirova F.R. “Maktabgacha ta’lim pedagogikasi”. – Toshkent, 2013.
7. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2019.